

МОВА І ЛІТЕРАТУРА У ХХІ СТАГОДДІ

Актуальныя аспекты даследавання

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт
Філалагічны факультэт
Савет маладых вучоных

МОВА І ЛІТАРАТУРА Ў XXI СТАГОДДЗІ

Актуальныя аспекты даследавання

Матэрыялы III Рэспубліканскай навукова-практычнай
канферэнцыі маладых навукоўцаў

Мінск, 27 сакавіка 2015 г.

Матэрыялы III Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі маладых навукоўцаў «Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання» прыурочаны да 100-годдзя з дня нараджэння Альфрэда Адама. Канферэнцыя прызначана для аспекцыйных даследаванняў па практычнай лінгвістыцы, літаратурознавстве, французскай мове і літаратуры, а таксама для выявлення і ацэнкі аспектаў, якія маюць першапачатковую значнасць для падрыхтоўкі кадров для науки і народнай гаспадаркі. Канферэнцыя ўзнагароджана дипломамі і медалямі. Усе матэрыялы, здадзеныя на конферэнцыю, публікуюцца ў зборніку, які ёсць зборнікам аспекцыйных даследаванняў, якія маюць першапачатковую значнасць для падрыхтоўкі кадров для науки і народнай гаспадаркі.

Мінск
Выдавецкі цэнтр БДУ
2015

7. Пушкарева, Н. Л. Гендерные исследования : рождение, становление, методы и перспективы в системе исторических наук / Н. Л. Пушкарева – Женщина. Гендер. Культура, МЦГИ. – М. 1999. – 712 с.
8. Серегина, М. А. Педагогический институт Южного федерального университета. Паремиологическая картина мира : вопросы теории [Электронный ресурс] Режим доступа : www.rusnauka.com/16_NPRT_2012/Philologia/3_109790.doc.htm. – Дата доступа : 11.03.2015.
9. Krzyżanowski, J. Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich (w oparciu o dzieło Samuela Adalberga) t. 1-4) / J. Krzyżanowski – Warszawa, 1969–1978.

Гюнтар А. В., Гецэвіч Ю. С. (Мінск)

Падрыхтоўчы этап стварэння дапаможнага рэсурса па вывучэнні фанетыкі беларускай мовы

Навучанне фанетыкі замежнай мовы з'яўляеца важнай, але разам з тым вельмі складанай задачай. Фанетыка выступае ў якасці асноўнага паказчыка ўзоруяня авалодання мовай, паколькі з'яўляеца базай для развіцця навыкаў і ўменняў ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці.

Пры навучанні фанетыкі значнае месца займае кантроль. Кантроль дазваляе выявіць тыповыя памылкі навучэнца, згрупіраваць іх і скласці індывідуальны план работы па карэктYROУцы маўлення.

Для выяўлення памылак ў вымаленні навучэнцаў выкарыстоўваючы розныя спосабы і прыёмы. На сённяшні дзень шмат хто пропануе выкарыстанне інавацый у адукатыўным працэсе. Выкладчыкі шукаюць новыя формы работы з навучэнцамі, пропануюць асабіста распрацаваныя рэсурсы і методыкі для павышэння ўзоруяня засвоенасці той або іншай тэмы. Мы пропануем новы спосаб праверкі фанетычных навыкаў навучэнцаў — выкарыстанне сінтэзатора маўлення і лінгвістычных баз дадзеных, распрацаваных для яго.

Для гэтага будзе створаны спецыяльны сэрвіс (рэсурс па вывучэнні фанетыкі беларускай мовы) на адкрытай плошоўцы www.corpus.by [2], якая змяшчае інтэрнэт-версію сінтэзатора беларускага маўлення, а таксама пэўныя лінгвістычныя рэсурсы (праверка “ў” і “у”, пошук і сарцроўка алафонаў, канвертаванне алафоннага тэксту ў розныя транскрыпцыі і некаторыя іншыя) і якая распрацавана лабараторыяй распазнавання і сінтэзу маўлення Аб’яднанага інстытута проблем інфарматыкі НАН Беларусі.

Пры дапамозе рэсурса па вывучэнні фанетыкі беларускай мовы можна будзе праслушаць спіс слоў / спалучэння слоў, начытаных экспертом-філагам і паўтарыць іх самастойна ў мікрофон (пры гэтым

запіс аўтаматычна захаваеца, каб можна было паразаныць эталоннае вымаленне са сваім). Такі рэсурс можна выкарыстоўваць як трэнажор на пачатковым этапе вывучэння фанетыкі ці як дапаможны сродак на этапе кантролю, для выяўлення праблемных момантаў, якія патрабуюць адпрацоўкі. Прыкладны склад навучальнага блока ў такім сэрвісе: слова / спалучэнне слоў — транскрыпцыя — магчымасць праслушоўвання маўлення эксперта — магчымасць запісу маўлення карыстальніка.

Такім чынам, захаваныя гукавыя файлы навучэнцу можна прадставіць выкладчыку, які ў сваю чаргу выявіць адпаведнасць маўлення навучэнца нарматыўнаму і зможа распрацаўваць індывідуальную карэктуючу праграму, якая будзе накіравана на адпрацоўку праблемных момантаў.

Апішам падрабязней лінгвістычны бок працэсу стварэння дадзенага сэрвіса. Аснову дапаможнага рэсурса па вывучэнні фанетыкі будзе складаць база дадзеных, сабраная экспертом-філагам. Трэба памятаць, што вымаленне — гэта не толькі гукі (фанемы), але і алафоны (розныя рэалізацыі гука, у залежнасці ад кантэкста). Таму для стварэння лінгвістычнай базы дадзеных для існуючага сінтэзатора маўлення і будучага сэрвіса для трэніроўкі правільнасці вымалення неабходна было падбраць спіс слоў, які б пакрываў наяўны спіс алафонаў беларускай мовы. Праца над гэтай задачай вялася на падставе адзінных табліц правілаў пераўтварэння “Фанема-Алафон” для рускай і беларускай моў, распрацаўваных у лабараторыі распазнавання і сінтэзу маўлення АПП НАН Беларусі [1, с. 253].

Дадзеныя табліцы для рускай мовы налічваюць 759 алафонаў, і для беларускай мовы — 761 алафон. Гэтая колькасць не з'яўляеца дакладнай, паколькі былі ўлічаны розныя магчымыя пазіцыі для кожнага конкретнага алафона, за выключэннем тых, якія відавочна не існуюць для рускай і беларускай мовы, але гэтыя дадзеныя не былі правераны на практицы.

На дадзены момант па выніках праведзенай працы для беларускай мовы аргументавана наяўнасць 719 алафонаў з улікам тых, якія тэрэтычна могуць быць вымалены чалавекам (пры памылковым вымаленні), але не павінны існаваць паводле правілаў беларускай мовы. У якасці прыклада можна прывесці слова “сем’”, у якім на канцы слова мы бачым мяккі алафон M'. У беларускай мове ёсць правіла, паводле якога перад зычнымі і на канцы слоў гукі [б], [п], [м], [ф], [в], [к], [г] ніўсёды цвёрдые. Але паколькі мы ствараем рэсурс у межах існуючага сінтэзатора маўлення, які ахоплівае шырокасць кола задач (не толькі адукатыўных) і прызначаны для любога карыстальніка, то бачыцца

мэтазгодным не ігнараваць такія выпадкі, паколькі нехарактэрныя для беларускай мовы гукі і спалучэнні могуць сустрэцца, напрыклад, у нядаўна запазычаных словах.

Для таго, каб пакрыць наяўны набор алафонаў прыкладамі, была створана табліца з 5 графамі (мал. 1). У першай графе пазначаўся арфаграфічны выгляд слова / спалучэння слоў, у другой — эталонны (правільны) варыянт слова ў алафонным выглядзе, далей — варыянт (правільны) варыянт слова / спалучэння слоў, апрацаваных стацыянарным сінтэзатарам слова / спалучэння слоў, апрацаваных сінтэзатарамі. Пасля суаднясэння усіх трох маўлення і інтэрнэт-версій сінтэзатара. Пасля суаднясэння усіх трох варыянтаў алафоннага выгляду ў пятым графе пазначаліся заўвагі на конт знойдзеных памылак у апрацоўцы слоў ці спалучэнняў слоў знойдзеных памылак у апрацоўцы слоў ці спалучэнняў слоў знойдзеных памылак.

Малюнак 1 — Фрагмент табліцы «Арфаграфічны выгляд — алафонны адпаведнік»

Дзік:	>D'002,1042,K000,/#P4,	02'002,1C42,K000,/#P4,	>D'002,1042,K000,/#P4,
Дзік:	02'002,A043,C002,E34,L000,/#P4,	02'002,A043,C002,E34,L000,/#P4,	>D'002,A043,>C002,E341,L003,
Дзік:	0001,R022,0022,9003,T000,/#P4,	0001,R022,0022,9003,T000,/#P4,	>D'002,1042,K000,/#P4,

Такім чынам, было падабрана 719 слоў / спалучэнняў слоў, у якіх реалізуецца кожны алафон хача б па адным разе. Але канкрэтна для рэурса па вывучэнні фанетыкі беларускай мовы будуць адабраны толькі рэальныя алафоны, што пакрываюць алафоны, якія сустракаюцца толькі ў нарматыўным маўленні.

Трэба адзначыць, што створаная база ведаў уключае ў сябе адвольны набор слоў, не звязаных між сабой, што выклікае некаторыя складанасці ва ўспрыманні, паколькі пры іх праглядзе пачынаеца неўсядомлене суаднясэнне кожнага слова з яго прадметнай вобласцю, што адцігвае ўвагу ад пастаўленай задачы і запавольвае працу. Таму было вырашана згрупіраваць слова ў пэўныя тэматычныя групы. Напрыклад, мноства слоў, аб'яднанае ў тэматыку “навукі”: *астраномія, геаграфія, геадэзія, матэматыка, сацыялогія, філалогія, біялогія, эканоміка і г. д.; тэматыку “расліны”: акацыя, бэз, валошка, гваздзік, дзымухавец, званочки, звербай, канюшына і г. д.*

Нагадаем, што тэматычная група — гэта сукупнасць слоў розных часцін мовы па іх спалучанасці з адной тэмай на аснове экстрападыскрэтных параметраў. Такая класіфікацыя інфармацыі апраўдвае сябе і таму, што замежныя студэнты вывучаюць мову менавіта па тэмах, таму падача інфармацыі такім чынам з'яўляецца для навучэнцаў звыклай.

Такім чынам, стварэнне дапаможнага рэурса па вывучэнні фанетыкі беларускай мовы дазволіць не толькі навучэнцам трэніраваць сваё маўленне, але і палегчыць працу выкладчыкаў у стварэнні індывідуальных праграм карэктывроўкі маўлення кожнага пэўнага студэнта.

- Лобанов, Б. М. Компьютерный синтез и клонирование речи / Б. М. Лобанов, Л. И. Цирульник. — Минск: Белорусская Наука, 2008. — 316 с.
- Text-to-Speech PHP-Based Synthesizer [Электронны рэсурс]. — 2013. — Рэжым доступу : <http://corpus.by/tts3/>. — Дата доступу : 25.02.2015.

Жуковец В. В. (Мінск)

Переводы одного стихотворения Ли Шанъиня:
лингвокультурологический аспект

Китайская классическая поэзия эпохи Тан, несомненно, является, одним из самых ценных вкладов народа Срединного государства в сокровищницу мировой культуры. Именно тогда творили такие знаменитые прозаики, как Хань Юй, Лю Цзун-юань, а в поэзии — ‘драконы слова’, подобные Ли Бо, Du Fu и пришедшие им вслед Бо Цзюй, Юань Чжэнъя, а среди них под занавес эпохи своим поэтическим мастерством прославился и Ли Шанъинь.

Родившийся в 813 году, Ли Шанъинь жил фактически в последнее столетие правления дома Тан. За свою недолгую жизнь поэт оставил множество стихов различной тематики. Среди них — политическая поэзия, отражающая страдания народа от многочисленных восстаний и несправедливости со стороны императорского дома, открытую неприязнь к евнухам, которые являлись истинными правителями.

Нередко поэт обращался к философской и пейзажной лирике, имеющей свою специфику и неповторимый стиль. Но особое место в творческом наследии Ли Шанъиня занял цикл стихотворений — «Без названия» 无题诗 [wútíshī].

Главной характерной чертой цикла стихотворений «Без названия» стали чувства в чистом виде, настроения и сиюминутные ощущения автора, а также рассуждения о незыблемых истинах бытия: рождение, встреча, любовь, болезненное расставание, преданность и смерть. Но в тоже время Мужчина и Женщина у Ли Шанъиня не просто размытые образы: их источник неограничен, поэтому они глубоко человечны, испытывают весь спектр эмоций, которыми смогла наделить их Природа. Фактически, господин Ли был единственным писателем эпохи Тан, посвятившим так много любовной лирике, переплетая ее